

РЫЖСКІ МІРНЫ ДАГАВОР 1921

ИНСТЫТУТ
НАЦЫЯНАЛЬнай
ПАМЯЦІ

Пленарнае пасяджэнне Мірнай канферэнцыі ў Рызе з ўступнага перыяду. Польская дэлегацыя - справа, савецкая дэлегацыя - злева.

(Крыніца: <https://kpbс.umk.pl/> з калекцыі Музея польскай дыпламатыі і бежанцаў, UKW)

Арганізатар: АДДзяленне нацыянальнай адукацыі Інстытут нацыянальнай памяці ў Познані

Сцэнарый выстаўкі: Марцін Падэмскі

Іканаграфічныя і дакументальныя даследаванні: Марцін Падэмскі

Графічная канцэпцыя серыі: Аляксандра Кайпер-Мішуловіч

Мастацкая канцэпцыя: Марцін Куцэвіч

Агляд: Кандыдат навук Марэк Казубель, доктар Філіп Мусіал.

Фатаграфіі і дакументы з калекцыі: Архівы Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Польшча, Цэнтральны ваенны архіў, Куяўска-Паморская бібліятэка цыфрова, Народны цыфровы архіў, ПОЛОНА.

КОУКА ЁСХОДНІХ МЕЖАЎ І АБАРОНА АДРОДЖАНАЙ ПОЛЬШЧЫ

Польская дзяржава, адроджаная ў лістападзе 1918 года, была вымушана змагацца каб вызначыць яе межы. На ўсходзе, на тэрыторыях так званых Падзеленых Тэрыторый, у пачатку 1919 года успыхнуў польска-большавіцкі канфлікт, кульмінацыя якога наступіла у жніўні і верасні 1920 года. Менавіта тады у двух бітвах: пад Варшавай і на рацэ Нёман польская армія разбіла Чырвоную армію. Марш большавікоў на захад Еўропы з мэтай распаўсюджвання камуністычнай рэвалюцыі быў спынены, а пераможаная Польшча прыступіла з Саветамі да мірных перагавораў.

▲ **Польскі ваенны плакат 1920 года**
На ваенную перамогу Польшчы мела ўплыў велізарная сацыяльная мабілізацыя і самаахвяраванне польскага салдата.
(Крыніца: POLONA)

▲ **Юзэф Пілсудскі (мал. Уладзіслаў Скочыляс)**
Падчас найважнейшай Варшаўскай бітвы Юзэф Пілсудскі быў Маршалам Польшчы і Галоўнакамандуючым.
(Крыніца: POLONA)

Карта польскіх зямель з пазначанымі **Забранымі зямельмі** і месцамі першых сутычак у польска-большавіцкай вайне. Польшка-большавіцкі канфлікт пачаўся калі нямецкія войскі **Обер-Осту** пакінулі ўсходнія тэрыторыі былой Рэспублікі Польшча. Першымі сутычкамі вайны лічацца баі за **Вільню** (студзень 1919 г.), або бітва каля горада **Масты** (люты 1919 г.)
(аўтар Марцін Куцевіч)

ИНСТЫТУТ
НАЦЫЯНАЛЬнай
ПАМЯЦІ

РАЗМОВЫ ПЕРАД ПОЛЬСКАЙ ПЕРАМОГАЙ

▲ **капітан Ігнацы Боэрнэр (1875 - 1933)**
Давераная асоба Юзэфа Пілсудскага, якая
вядзе перагаворы з савецкай дэлегацыяй у
Мікашэвічах. Акрамя яго польскую старонку
прадстаўлялі лейтэнанты Мечыслаў Бірнбаўм
і Міхал Касакоўскі.
(Крыніца: НАС)

▲ **Юльян Мархлеўскі (1866 - 1925)**
Галоўны перамоўца савецкай стараны падчас
перагавораў у Белавежы і Мікашэвічах.
У абмен на адмову ад дапамогі "белай" Расіі ён
прапанаваў ўзамен Польшчы Літву і Беларусь.
(Крыніца: POLONA)

Ужо на першым этапе польска-бальшавіцкай вайны староны вялі перагаворы. Асабліва інтэнсіўныя перамовы адбыліся ў ліпені (Белавежа) і восенню (Мікашэвічы) 1919 г., калі бальшавіцкай улады пагражала "белая" армія генерала Антона Дзянікіна. У рэшце рэшт, польскія гарантыі нейтралітэту ў грамадзянскай вайне ў Расіі і спыненне польскага наступу дазволілі бальшавікам разграміць войскі Дзянікіна. На жаль, гэта карэнным чынам змяніла савецкі падыход да магчымага міру з Польшчай. Перамовы былі перапыненыя.

Чыгуначная станцыя у Мікашэвічах пад Луцкам
У санітарным цягніку № 15, які стаяў на абочыне станцыі
Мікашэвічы, вяліся канфідэнцыйныя перамовы паміж
бальшавікамі і пасланцамі Юзэфа Пілсудскага
(кастрычнік-снежань 1919 г.).

Крыніца: POLONA

ДЭМАНСТРАТЫЎНЫЯ МІРНЫЯ ПРАПАНОВЫ

лейтэнант Ян Кавалеўскі (1892 - 1965)
Начальнік бюро шыфраў Другога аддзела Войска Польскага. Дзякуючы радыё-разведзвестак, палякі ведалі аб канцэнтрацыі савецкіх войскаў у раёне Барысава. Гэтая інфармацыя была выкарыстана для правэркі шчырасці волі бальшавікоў да заключэння міру. Прапанова Барысава як месца для мірных перагавораў не была прынятая Савецкім Саюзам.

(Крыніца: NAC)

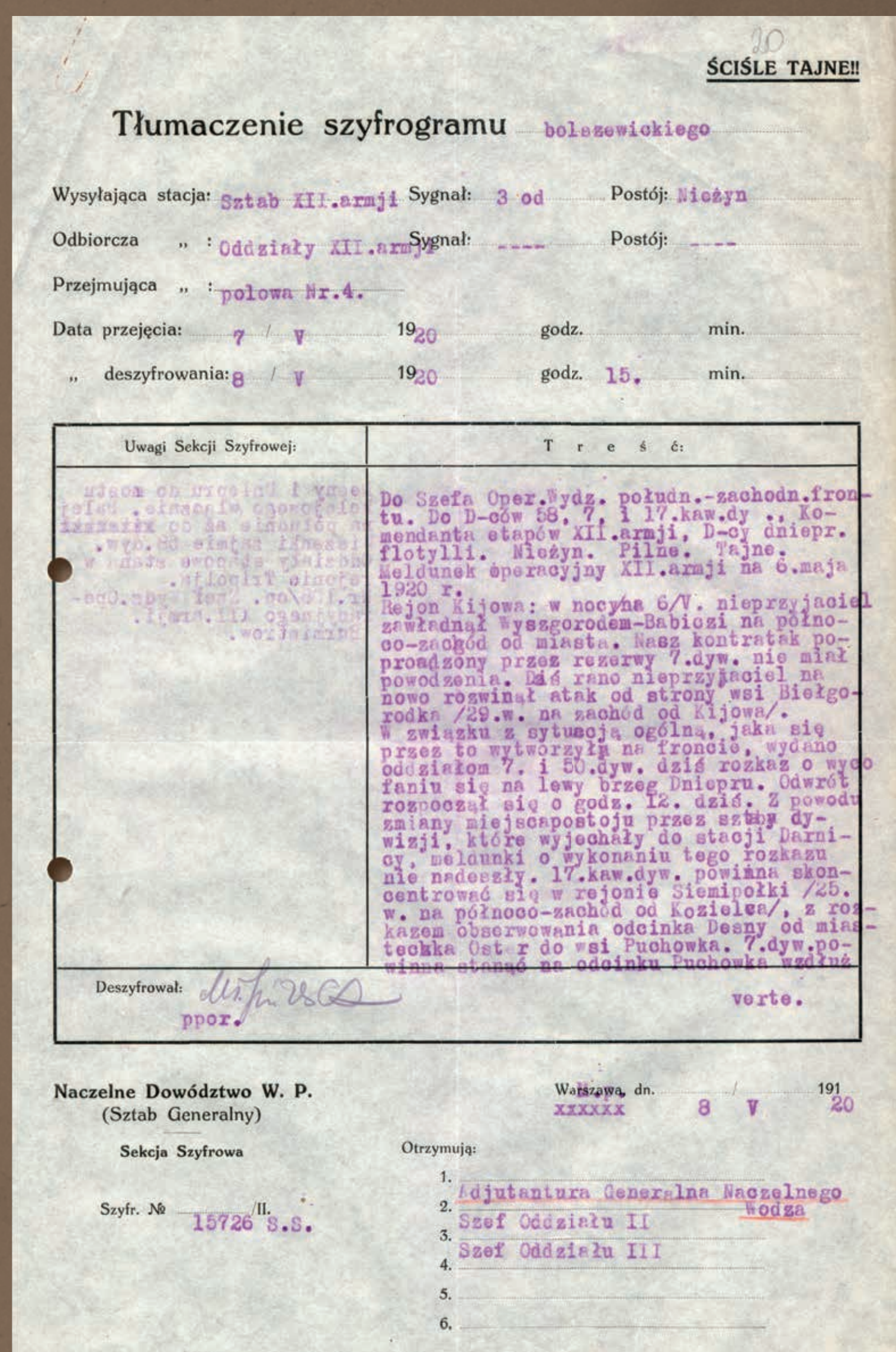
Аднак савецкая дыпламатычная і прапагандысцкая тактыка ўмкнулася абвінаваціць палякаў у вайне, якая зацягнулася. Мэтай было дыскрэдытаваць Польшчу на міжнароднай арэне, прадставіўшы яе як агрэсара з імперскімі амбіцыямі. Рэалізацыя гэтай стратэгіі складалася ў тым, каб зрабіць Польшчы афіцыйныя прапановы аб заключэнні міру, адначасова аддаючы загады аб баях падраздзяленням Чырвонай Арміі. Сапраўдныя намеры Саветаў былі вядомыя палякам дзякуючы інфармацыі, атрыманай польскай радыё-выведкай.

Георгій Чачэрын (1872 - 1936)
Народны камісар замежных спраў Савецкай Расіі.
(Крыніца: NAC)

”

Калі будзе вайна, то абсалютна неабходна, каб віна ляжала на польскім урадзе

Г. Чачэрын, нота з лютага 1920 года.

Пераклад савецкага шифротекста перыяду польска-бальшавіцкай вайны, перахопленана польскай радыё-выведкай.
(Крыніца: CAW WBH)

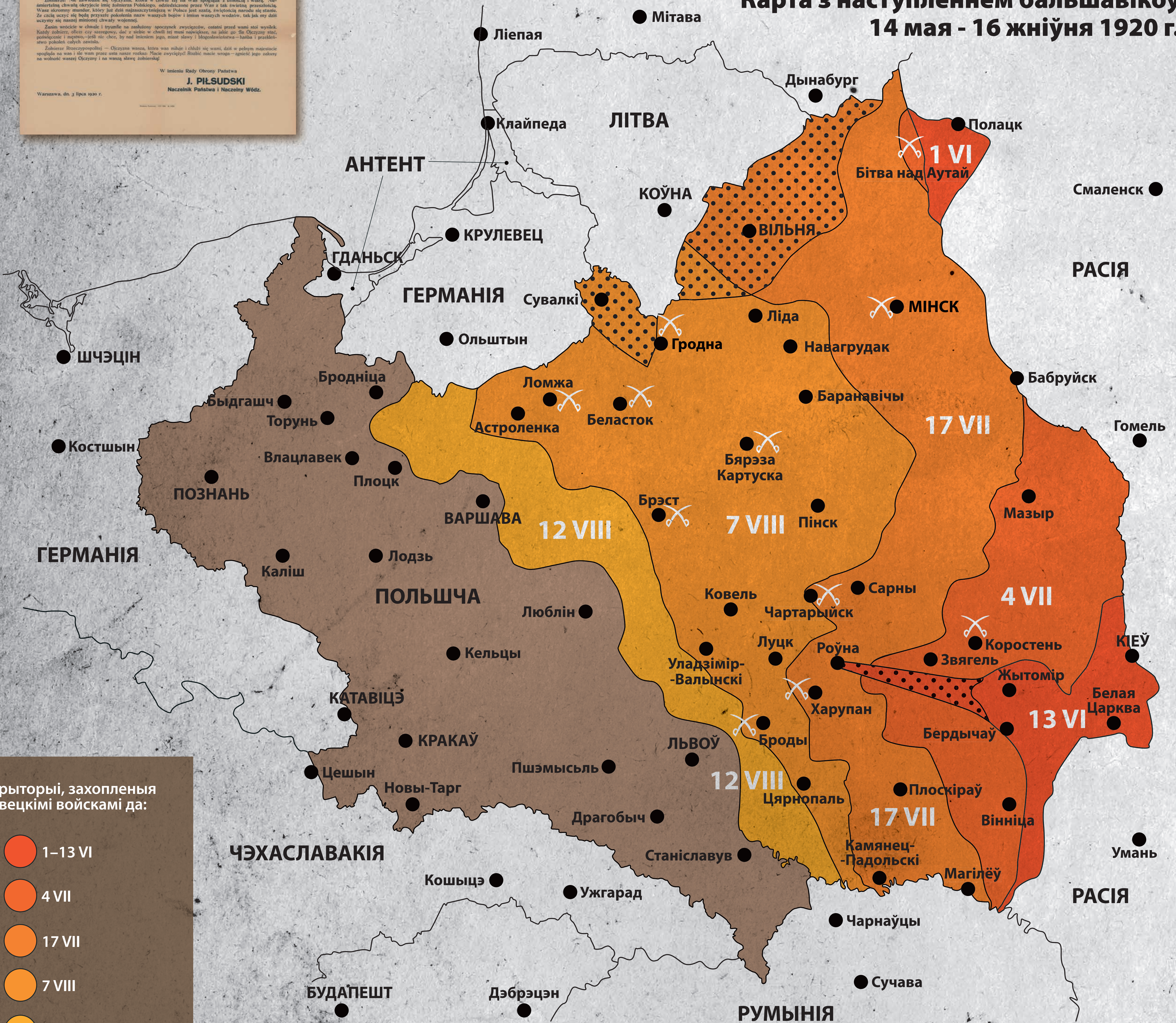
ИНСТИТУТ
НАЦЫЯНАЛЬНАЙ
ПАМЯЦІ

Зварот Рады абароны дзяржавы (РАД) да салдат
 Гэты часовы парламенцкі і ўрадавы орган, створаны 1 ліпеня 1920 года, падчас крытычнай ваеннай сітуацыі польскай дзяржавы, спрабаваў падняць маральны дух салдат, аслаблены пасля паражэнняў на ўсёй лініі фронту. РАД таксама вызначыў характар і склад польскай дэлегацыі, адпраўленай у Мінск.
 (Крыніца: POLONA)

Удалы бальшавіцкі наступ у маю 1920 года прывёў Польшчу да трагічнай ваеннай і міжнароднай сітуацыі. Паражэнне на фронце і дыпламатычны ціск з боку заходніх дзяржаў прымусілі польскія ўлады зрабіць савецкім уладам прапановы аб перамір'і (22 ліпеня 1920). Бальшавікі, верачы ў хуткі захоп Варшавы, спачатку ашуківалі палякаў і толькі 14 жніўня 1920 года - будучы каля варот польскай сталіцы, яны вырашылі правесці фіктыўныя перамовы. Мінск быў вызначаны месцам сустрэчы дэлегацый абедзвюх краін.

ВЯРТАННЕ ДА СТАЛА ПЕРАГАВОРАУ

Карта з наступленнем бальшавікоў 14 мая - 16 жніўня 1920 г.

Тэрыторыі, захопленыя савецкімі войскамі да:

- 1-13 VI
- 4 VII
- 17 VII
- 7 VIII
- 12 VIII

Тэрыторыі, перададзеныя Саветамі Літвы

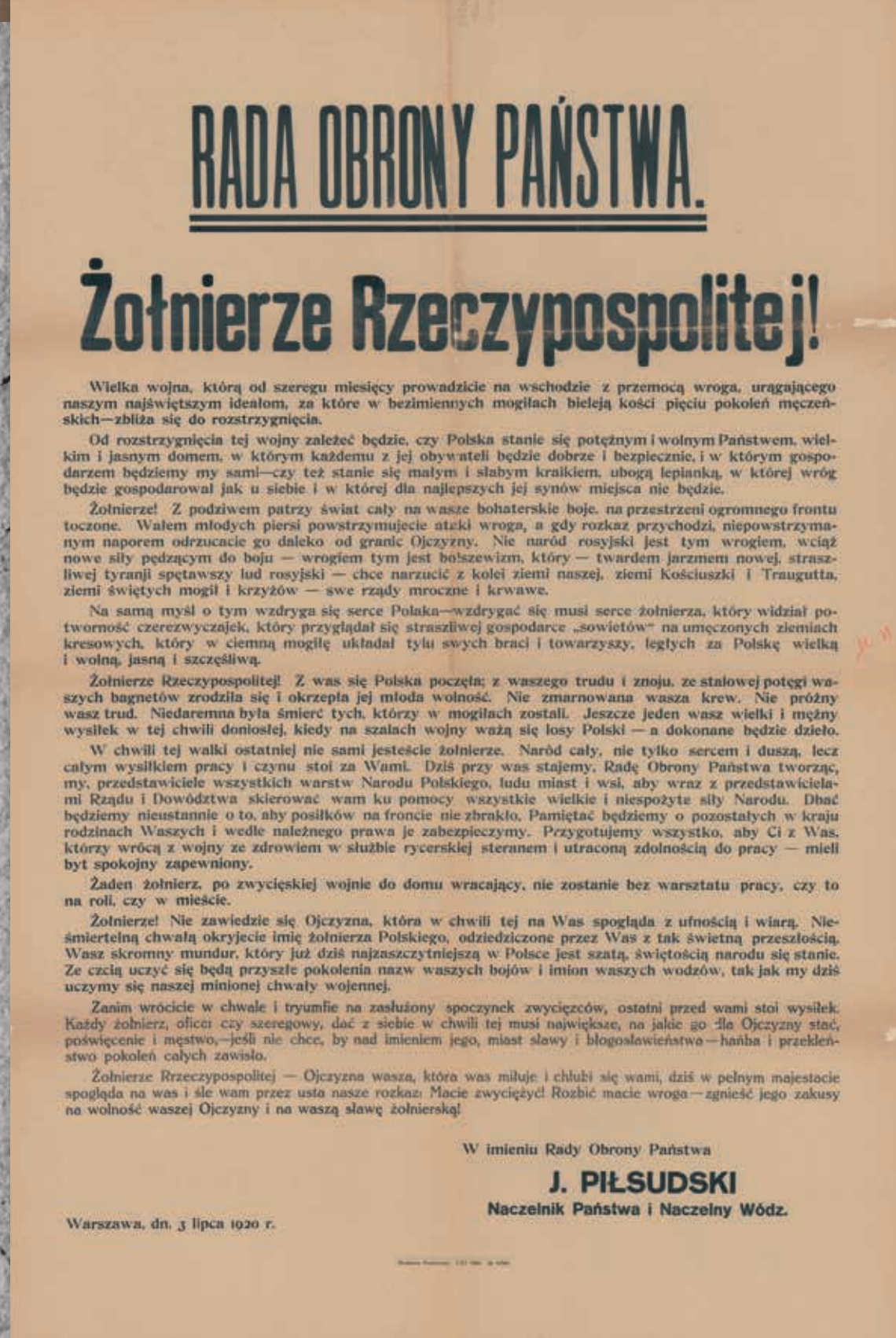
Захоп мясцовасці Роўна атрадам 1-й кавалерыйскай арміі Сямёна Будзёнага

Асноўныя бітвы

У пачатку ліпеня 1920 г. на літоўска-беларускім фронце пачалося наступленне Чырвонай Арміі. На поўдні атакавала 1-я Конная армія пад камандаваннем Сямёна Будзёнага. Палякі былі адступлены.

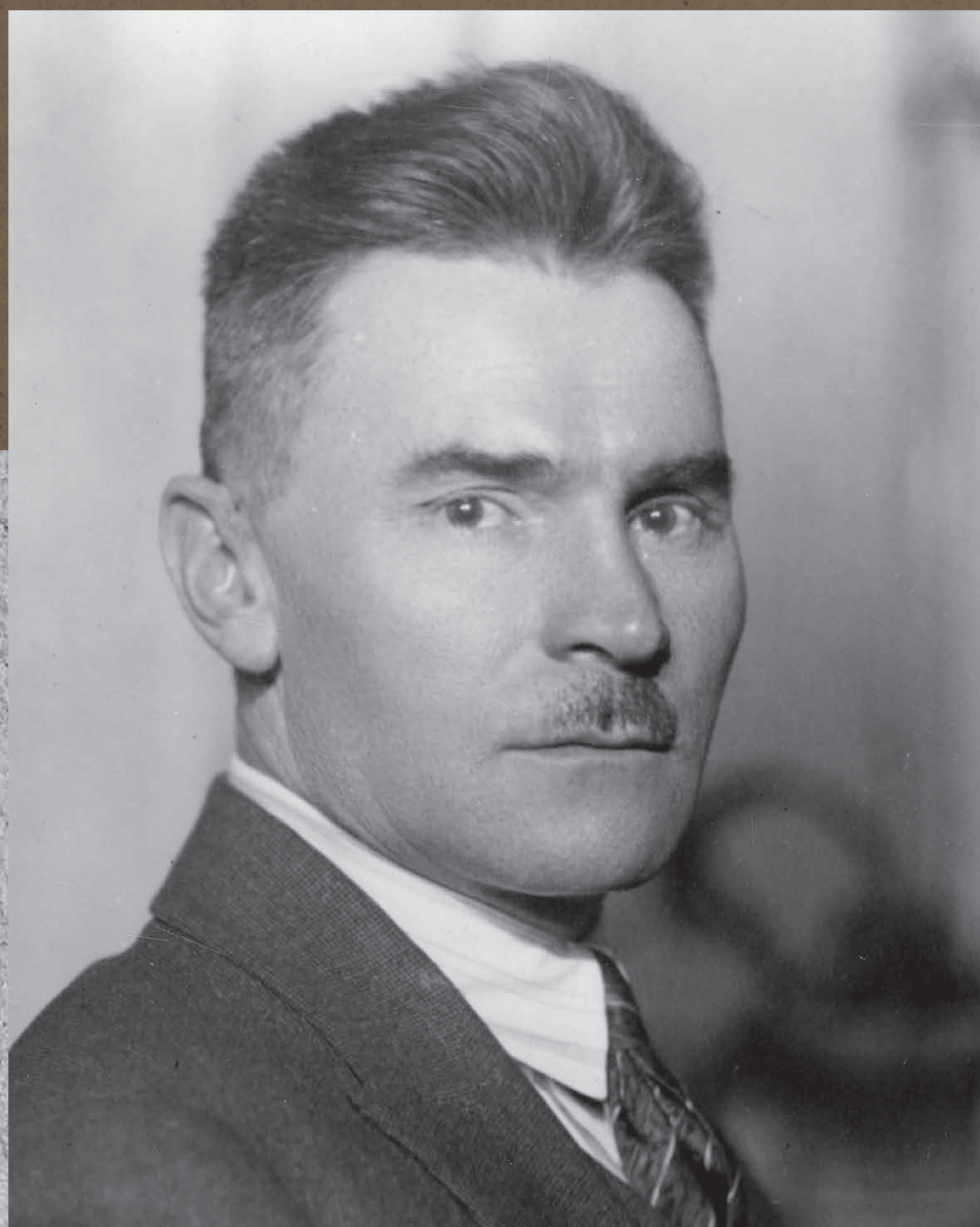

ИНСТИТУТ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ПАМЯЦІ

14 жніўня 1920 г. польская дэлегацыя адправілася ў Мінск. Перамовы паміж прадстаўнікамі абодвух бакоў працягваліся з 17 жніўня па 2 верасня 1920 года. Нягледзячы на ваеннае становішча, якое змянілася (паражэнне бальшавікоў у Варшаўскай бітве), кіраўнік савецкай дэлегацыі Карл Данішеўскі,

скарыстаўшыся няведаннем польскімі дэлегатамі сітуацыі на фронце, прадставіў зневажальныя для Польшчы мірныя ўмовы. Аднак дыктат Данішеўскага быў адпрэчаны. Дэлегацыі пакідаюць Мінск. Затым, па просьбе Польшчы, перагаворы былі перанесены на нейтральную Рыгу.

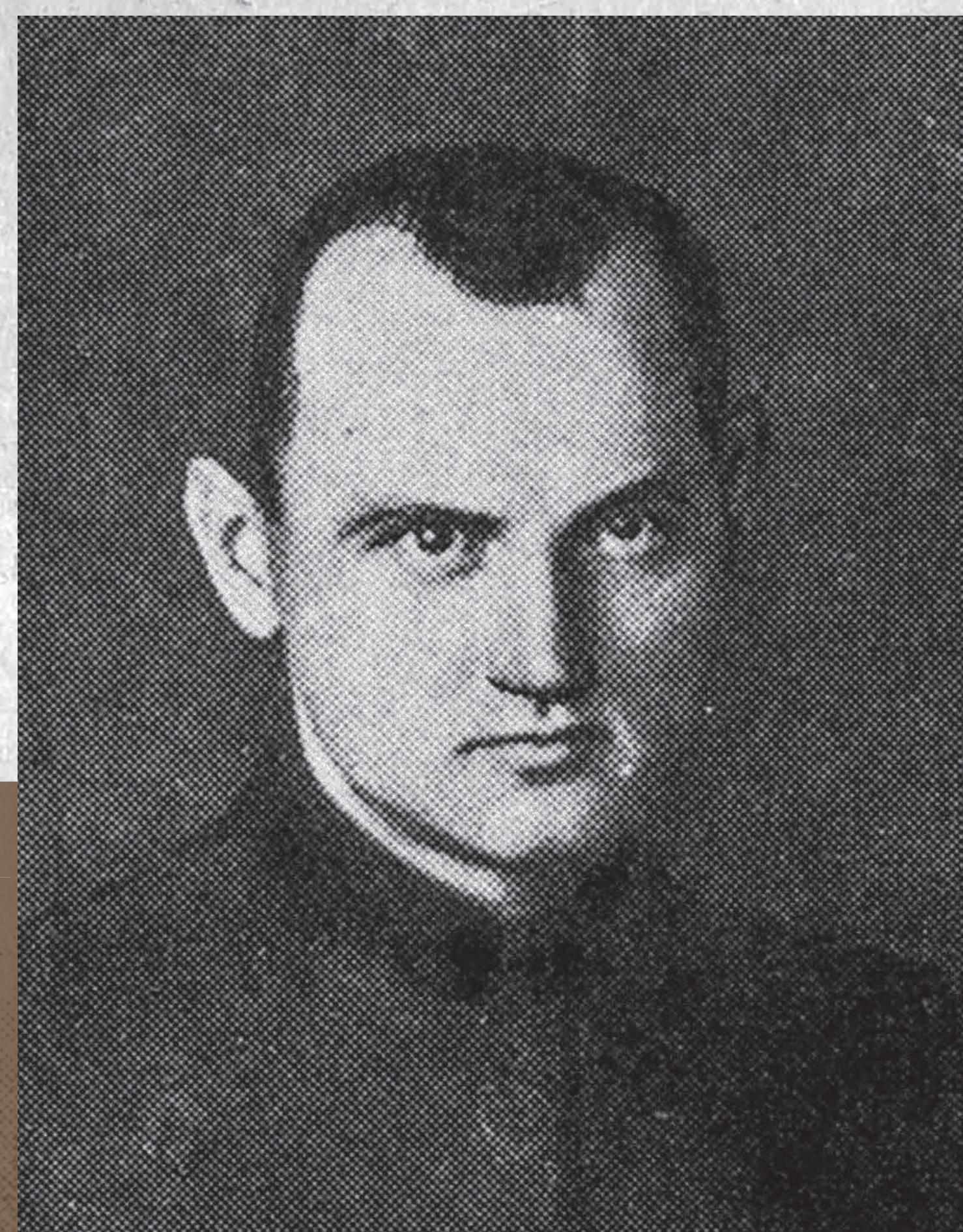

◀ **Ян Домбскі (1880-1931)**

Палітык, звязаны з Польскай народнай партыяй "Пяст". Ён узначальваў польскую дэлегацыю ў Мінску, а затым і ў Рызе. У сувязі з тым, што Саветы заблакавалі сувязь польскіх дэлегатаў з урадам і вышэйшым камандаваннем, ён не ведаў аб выніках Варшаўскай бітвы, якая была спрыяльнай для Польшчы. Тым не менне ён не прыняў мірных умоў прадстаўленых Саветамі сцвярджаючы, што "заўсёды ёсць час падпісаць кепскі дагавор".

(Крыніца: НАС)

МІНСКІ ДЫКТАТ

Карл Данішеўскі (1884 - 1938) ▶

Старшыня савецкай дэлегацыі на мінскіх перагаворах. На адной з сустрэч ён прадставіў абсурдныя (з улікам разгрому Саветаў пад Варшавай) мірныя ўмовы, такія як: абмежаванне польскага войска 50 тысячамі, стварэнне на польскай тэрыторыі рабочай Грамадзянскай міліцыі на чале з камуністамі, або свабоднае перасоўванне людзей і савецкіх тавараў па польскай тэрыторыі.

(Крыніца: POLONA)

Мірная канферэнцыя ў Мінску. Выступае старшыня польскай дэлегацыі Ян Домбскі.
(Крыніца: POLONA)

◀ Адно з першых пленарных пасяджэнняў. За сталом - расійская дэлегацыя - злева, польская дэлегацыя - справа. Першае пленарнае пасяджэнне абедзвюх дэлегацый адбылося 21 верасня 1920 года.
(Крыніца: <https://krbc.umk.pl/> з калекцыі Музея польскай дыпламатыі і бежанцаў, UKW)

”

[...] Каля пяці гадзін вечара зал Дома Чарнагаловых ўжо поўны людзей. Пануе ажыўлены настрой. Погляды прысутных накіраваны на дзверы, праз якую павінны прайсці дэлегацыі. У цэнтры пакоя знаходзіцца доўгі стол [...] Па абодва бакі ад галоўнага стала стаяць стэнаграфісты, крыху далей - карэспандэнты [...] Роўна ў 17.12 першым, хто пакідае кабінет, з'яўляецца польская дэлегацыя, за якой неўзабаве пасля гэтага [праз іншую дзверы] - Іофе і яго калегі [...].

"Siegodnia" ад 22 верасня 1920 года, цытуецца за Эрыкам Екабсанс, польска-савецкія мірныя перамовы ў Рызе - Кропка гледжання Латвіі [y:] Забыты мір. Рыжскі дагавор. Інтэрпрэтацыі і супярэчнасці 90 гадоў праз, пад рэдакцыяй Славаміра Дембскага, Варшава 2013, стар. 329-330

РЫГА – ПАЛАЦ ЧАРНАГАЛОВЫХ

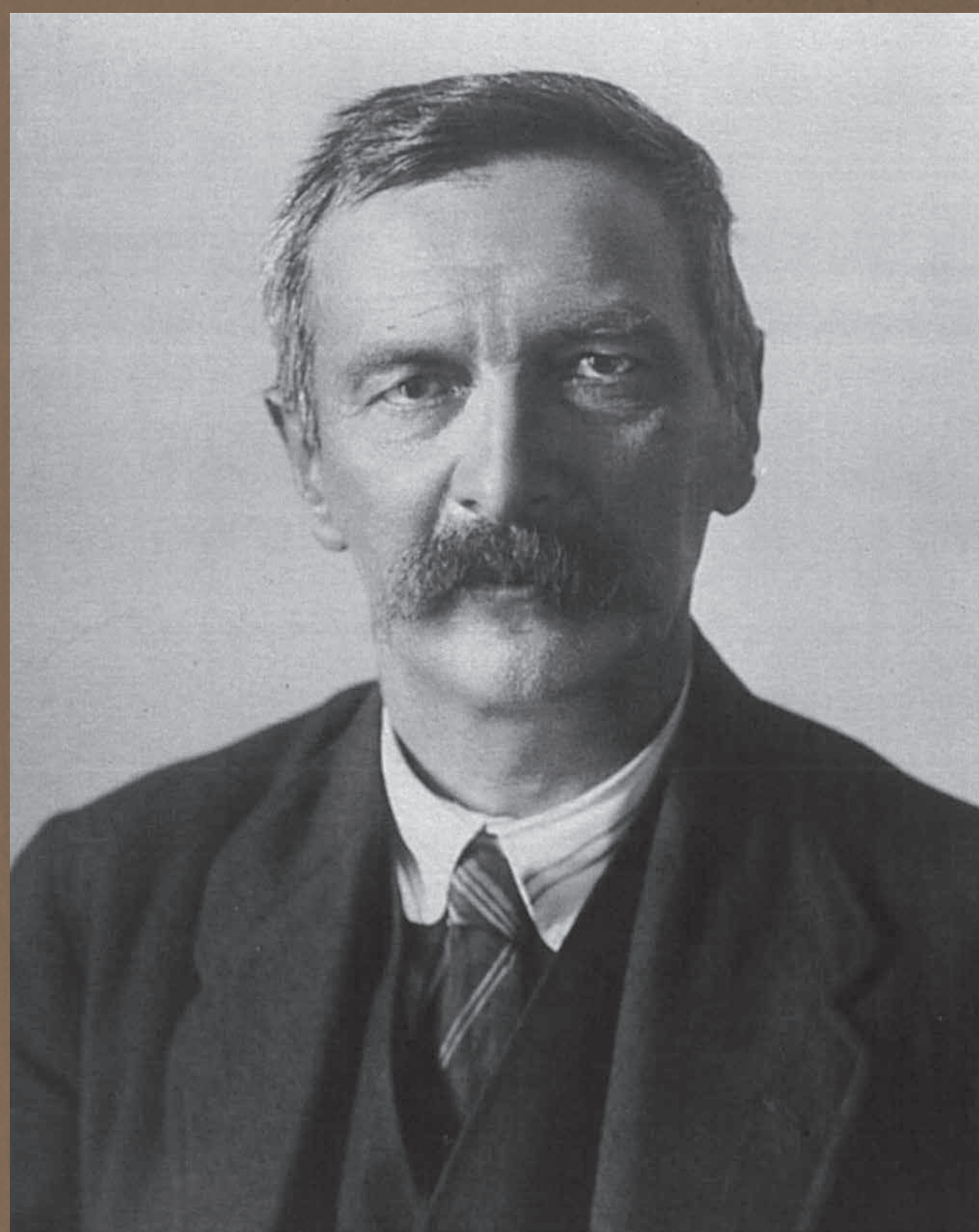

Палац чорнагаловых ў Рызе
У гэтым будынку XIV стагоддзя, які абавязаны сваёй назвай статуям рыцараў з чорнага мармуру, якія ўпрыгожваюць галоўны ўваход, вяліся далейшыя мірныя перагаворы паміж Польшчай і Савецкай Расіяй.
(Крыніца: НАС)

ИНСТИТУТ
НАЦИОНАЛЬНОЙ
ПАМЯТИ

ПОЛЬСКІЯ ПАЛІТЫКІ СУПРАЦЬ БАЛЬШАВІЦКІХ ДЫПЛАМАТАЎ

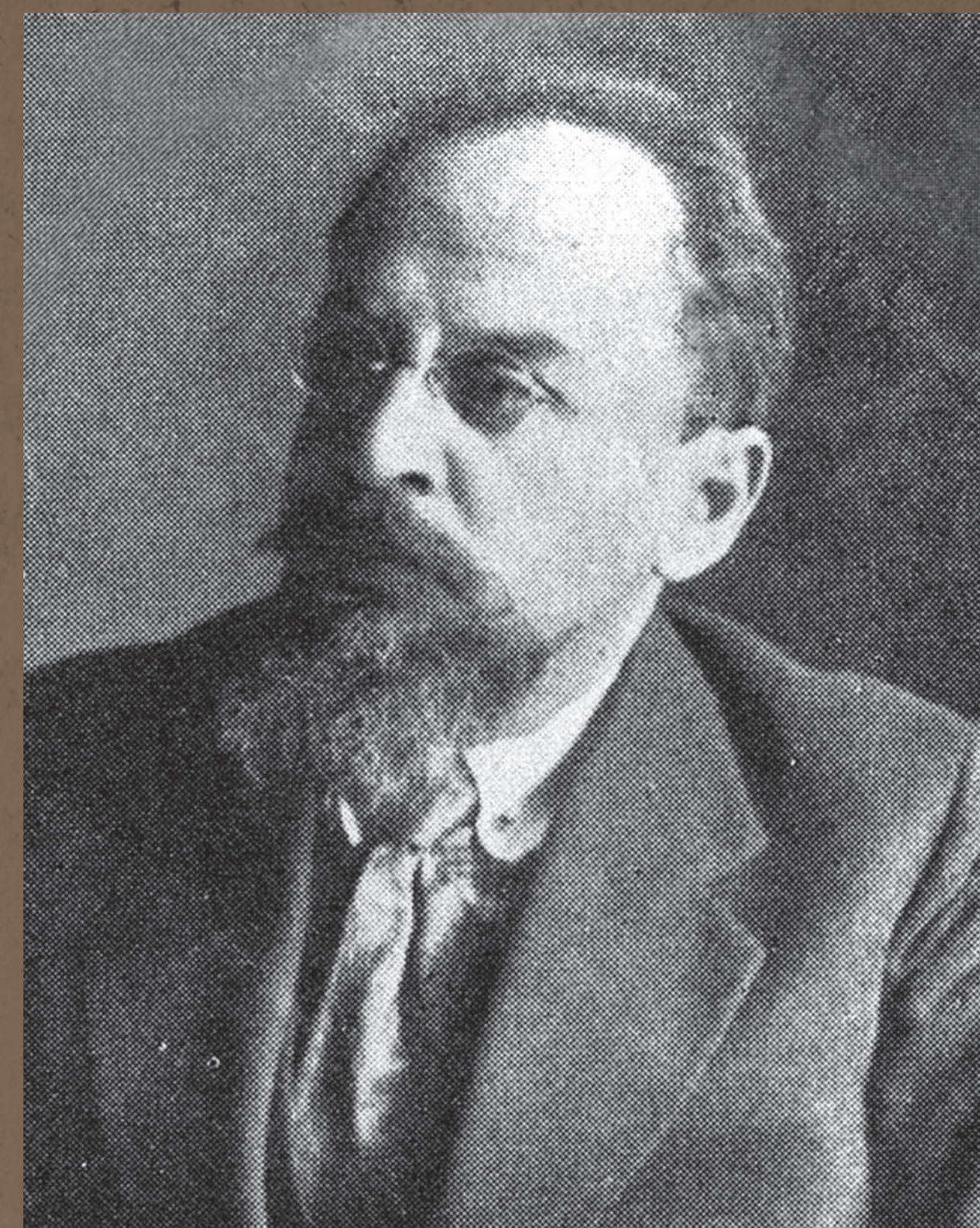

▲ **Станіслаў Грабскі (1871-1949)**

Прадстаўнік Народнага нацыянальнага альянсу на Рыжскай канферэнцыі. Ён лічыўся самай важнай фігурай сярод польскіх ўпаўнаважаных у Рызе. Ён імкнуўся падпарадкаваць польскую дэлегацыю свайму ўплыву, каб фарсіраваць канцэпцыю нацыянальнага лагера адносна будучай ўсходняй мяжы Польшчы.

(Крыніца: POLONA [аўтар: Анатолиуш Маслоўскі])

Абедзве дэлегацыі прыбылі ў Рыгу за некалькі дзён да афіцыйнага пачатку мірнай канферэнцыі. Савецкая дэлегацыя складалася з чатырох чалавек на чале з майстэрскім і дасведчаным дыпламатам Адольфам Іофе. Польская дэлегацыя, з другога боку, была неаднароднай па сваім характары і была падзелена на парламенцкую групу (шэсць прадстаўнікоў асноўных палітычных партый) і ўрадавую групу (старшыня, два дыпламаты і прадстаўнік арміі). Польскіх перагаворшчыкаў адрознівала ад савецкіх адсутнасць у іх вопыту у правядзенні мірных перагавораў і палітычныя спрэчкі, якія зрабілі немагчымым ўзгадненне агульных рашэнняў.

▲ **Адольф Іофе (1883 - 1927)**

Старшыня дэлегацыі бальшавікоў на мірных перагаворах у Рызе. Ён цалкам дамінаваў і кантраляваў перамоўную стратэгію савецкай стараны. Адзінства бальшавіцкай абшчыны аказала вялікі ўплыў на яго эфектыўнасць падчас перагавораў з палякамі.

(Крыніца: POLONA)

Польская дэлегацыя ў Рызе. У цэнтры фатаграфіі - прадстаўнікі польскага ўрада: старшыня Ян Домбскі (чацвёрты справа) і Леон Васілеўскі (пяты справа).

Група з дзесяці ўпаўнаважаных была дапоўненая экспертамі і тэхнічным персаналам. Усяго польская дэлегацыя складалася з васьмідзесяці чалавек. Савецкая дэлегацыя была напалову менш.

(Крыніца: POLONA)

ЗА КУЛІСАМІ РЫЖСКІХ ПЕРАГАВОРАЎ

▲ Пасяджэнне юрыдычнай камісіі падчас Рыжскай канферэнцыі

Падрабязныя пытанні былі вырашаны на пасяджэннях камісій, якіх было чатыры: асноўная, тэрытарыяльная, прававая і эканоміка-фінансавая. Аднак прынятыя там рашэнні з'яўляюцца вынікам таемных пасяджэнняў старшыняў абедзвюх дэлегацый.

(Крыніца: <https://krbc.umk.pl/> з калекцыі Музея польскай дыпламатыі і бежанцаў, UKW).

Йоффе ўмела выкарыстаў трэння ў польскай асяроддзі і асабістыя амбіцыі асобных удзельнікаў. Сваімі інтрыгамі ён паспяхова ўмацаваў палякаў ў перакананні неабходнасці падпісання "дружалюбнага міру", які не абражае ні адной з старон. Па яго ініцыятыве адбылося таксама змена ў форме перагавораў - утаемныя сустрэчы старшыняў, дзе, дзякуючы яго вопыту і дыпламатычнай хітрасці, ён меў вялікую перавагу перад сваім польскім калегам. Аднак у выпадку абедзвюх дэлегацый было відаць, што тэмпы перагавораў скарэжціраваны з улікам цяперашняй міжнароднай і ўнутранай сітуацыі дзяржаў старон.

Мінск

Магчымая прыналежнасць гэтага горада да Польшчы была галоўнай восью спрэчкі паміж членамі польскай дэлегацыі. Прыхільнікі планаў федэрацыі Юзэфа Пілсудскага (стварэнне падначаленага блока дзяржаў на ўсход ад межаў Польшчы) выступалі за інкарпарацыю

Мінска ў Польшчу, у той час як праціўнікі гэтай ідэі, жадаючы абмежаваць колькасць нацыянальных меншасцяў у будучых польскіх межах, змагаліся з гэтымі планами (так званая інкарпарацыйная ідэя). У рэшце рэшт Мінск быў вярнуты Саветам. (Крыніца: POLONA)

ИНСТИТУТ
НАЦИОНАЛЬНОЙ
ПАМЯЦІ

ПАПЯРЭДНІЯ МІРНЫЯ ПЕРАГАВОРЫ І РЫЖСКІ МІРНЫ ДАГАВОР

Мірны дагавор быў заключаны ў два этапы - 12 кастрычніка 1920 года былі падпісаныя папярэднія мірныя перагаворы, у выніку якіх скончыліся баі на фронце, а затым, пасля карпатлівых і цяжкіх перагавораў, 18 мая 1921 года быў падпісаны канчатковы дагавор. У ім, сярод іншага, ўтрымліваліся палажэнні аб маршруце праходжання памежнай лініі паміж Польшчай і Савецкай Расіяй, узаемнай павазе нацыянальнага суверэнітэту адзін аднаго, а таксама аб адмове падтрымкі ваенных дзеянняў супраць іншага боку. Акрамя таго, Саветы абавязаліся паважаць правы палякаў, якія пражываюць у Савецкай Расіі, вяртаць у Польшчу культурныя каштоўнасці, канфіскаваныя падчас анэксіі і выплачваць 30 млн. рублёў золатам.

Пасля падпісання Рыжскага дагавора, Рыга 18 III 1921

Злева - старшыня дэлегацыі Савецкай Расіі Адольф Іофэ, справа - старшыня польскай дэлегацыі Ян Домбскі.

(Крыніца: <https://krbuc.umk.pl/> з калекцыі Музея польскай дыпламатыі і бежанцаў, UKW).

Карта з польска-савецкай мяжой, пазначанай Рыжскім ▶ мірным дагаворам

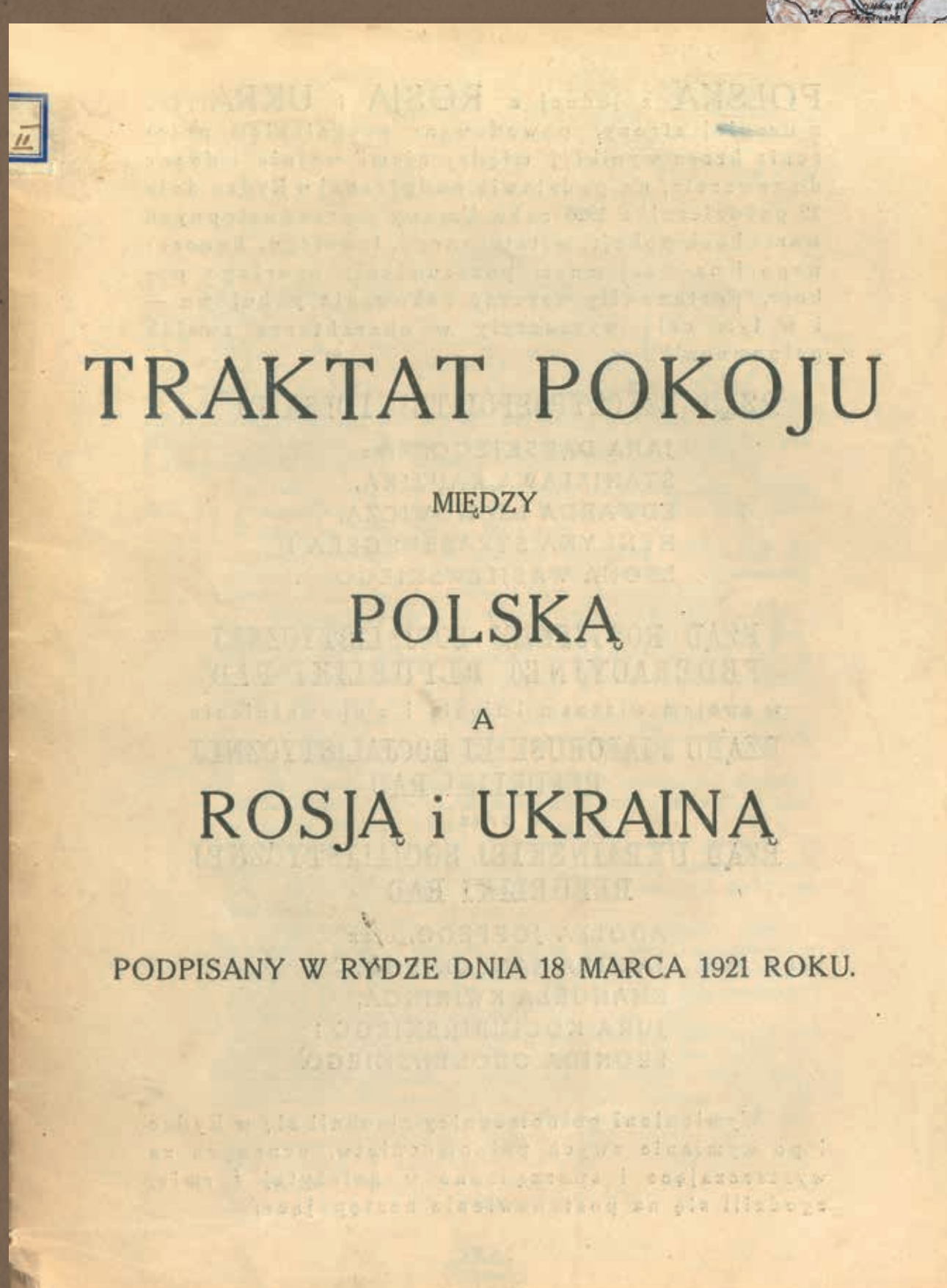
Працягласць памежнай лініі вызначаецца артыкулам II мірнага дагавора. Частка Беларусі і Украіны ўвайшла ў склад Польшчы, на поўначы усходняя мяжа праходзіла па Дзвіне, на поўдні - па рэках Збруч і Днестр.

(Крыніца: POLONA)

Першая старонка Рыжскага дагавора ▶

Фармальна быў заключаны мір паміж Польшчай, Расіяй і Савецкай Украінай. Прадстаўнікам Украінскай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (УССР) на мірных перагаворах у Рызе быў Дмытро Мануільскі. Пагадненне Польшчы аб прызнанні УССР было раўнасільна парушэнню так званага Варшаўскага дагавора ад красавіка 1920 года, падпісанага з Украінскай Народнай Рэспублікай.

(Крыніца: POLONA)

ИНСТЫТУТ
НАЦЫЯНАЛЬнай
ПАМЯЦІ

ПРЫЁМ ДАГАВОРА У ПОЛЬШЧЫ І У ЕЎРОПЕ

Грамадская думка ў Польшчы бадай з радасцю павітала інфармацыю аб падпісанні міру і яго палажэннях. Трохі крытычных галасоў было відаць у колах Пагранічнай паласы дваранства і ў некаторых ваенных колах. Яны паднялі перш за ўсё пытанне аб прадастаўленні Саветам тэрыторый, населеных значнымі групамі польскага насельніцтва.

У Заходняй Еўропе, з другога боку, дагавор быў прыняты з агаворкай, нават у Францыі, якая сімпатызавала Польшчы. Там не ўкрывалася, што ўсходняя мяжа Польшчы павінна грунтавацца на этнічных крытэрах.

▲ **Фелікс Пэрл (1871 - 1927)**

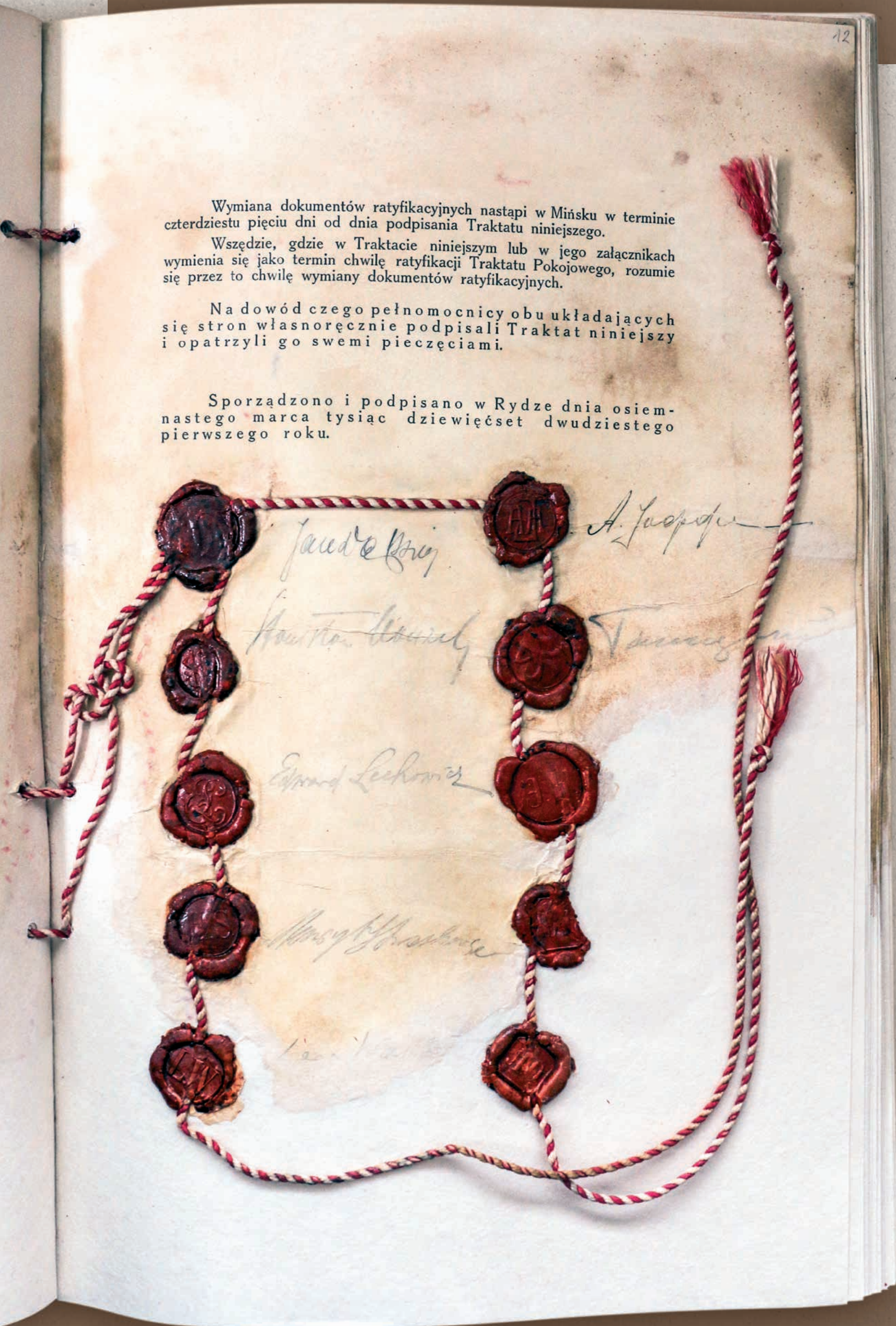
(Крыніца: POLONA)

▲ **Юліюш Панятоўскі (1886 - 1975)**

(Крыніца: NAC)

Адзін з нямногіх дэпутатаў, які падчас абмеркавання Сеймам ратыфікацыі Рыжскага дагавора прапанаваў наіўнасць лозунгу "справядлівага міру", які, не зневажаючы Саветаў, павінен быў забяспечыць яго сталасць. Яны трапна прымецілі, што ніякія прымірэнчыя падыходы не спыняць імперыялістычныя тэндэнцыі ў Савецкай Расіі.

▲ **Апошняя старонка Рыжскага дагавора з пячаткамі і подпісамі старон**

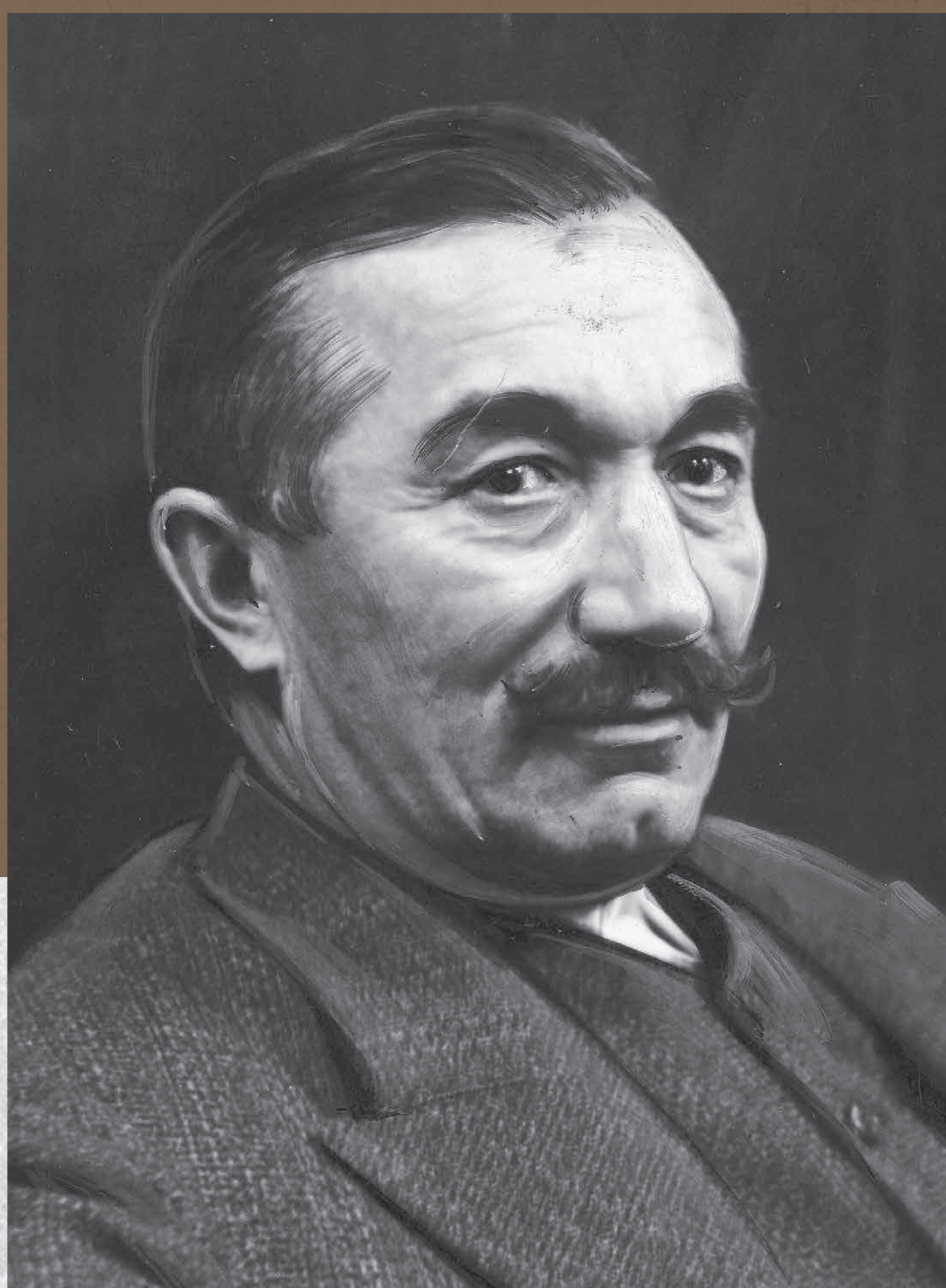
Дагавор быў ратыфікаваны польскім сеймам 15 красавіка 1921 г. Заходнееўрапейскія ж дзяржавы ніколі не прызнавалі Рыжскі дагавор у якасці юрыдычнага элемента Версальскага ладу. Нават рашэнне Рады паслоў ад 15 сакавіка 1923 года аб зацвярджэнні ўсходніх межаў Рэспублікі Польшча адбылося без спасылкі на палажэнні дагавора.

(Крыніца: Архівы Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Польшча)

ИНСТИТУТ
НАЦЫЯНАЛЬнай
ПАМЯЦІ

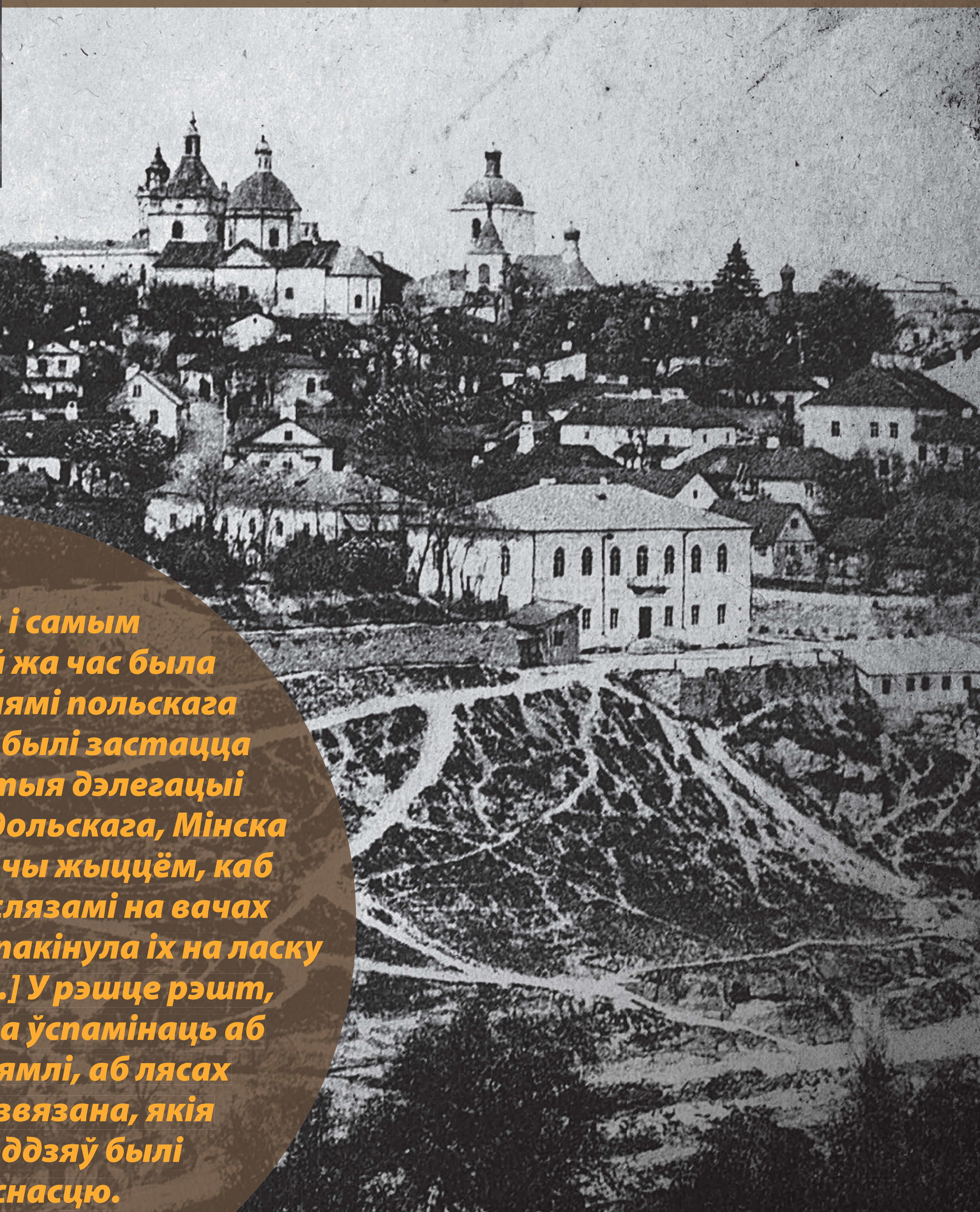
ПАКІНУТЫЯ ПАМІРАЦЬ

◀ **Вінсэнтэ Витос (1874 - 1945)**

Палітык з Польскай народнай партыяй "Пяст", прэм'ер-міністр Польшчы пры падпісанні Рыжскага мірнага дагавора. Нягледзячы на просьбы, адрасаваныя Витосу палякамі, якія пражываюць на ўсходніх памежных тэрыторыях былой Польскай Рэспублікі, аб уключэнні іх зямель ў адраджаную Польшчу, гэтыя тэрыторыі былі прадастаўлены Саветам. Самай вялікай бессардэчнасцю палажэнняў дагавора ў гэтым пытанні была адсутнасць магчымасці выбару месца жыхарства, што прыгаворвала палякаў на вымушанае пасяленне ў Савецкай Расіі.

(Крыніца: НАС)

”

**Самым цяжкім і самым
непрыемным ў той жа час была
сустрэча з дэлегацыямі польскага
народа, якія павінны былі застацца
на расійскім баку. Гэтыя дэлегацыі
прыбылі з Камянец-Падольскага, Мінска
і Бердычава, рызыкуючы жыццём, каб
прабрацца ўнутр і са слязамі на вачах
молячы, каб Польшча не пакінула іх на ласку
большавіцкіх катаў [...] Урэшце рэшт,
ім было крыху сорамна ўспамінаць аб
вялізных плошчах зямлі, аб лясах
і пра ўсё, што з імі звязана, якія
на працягу стагоддзяў былі
польскай уласнасцю.**

W. Witos, *Moje wspomnienia* [Мае ўспаміны],
т. I, Парыж 1965, стар. 371

Камянец Падольскі

Адзін з гарадоў з высокай доляй польскага насельніцтва, які не быў уключаны ў склад Польшчы. Паводле ацэнак, у Саветах засталася амаль паўтара мільёна чалавек польскай нацыянальнасці. Затым яны былі падвергнуты фізічнаму знішчэнню ці русіфікацыі.

(Крыніца: POLONA)

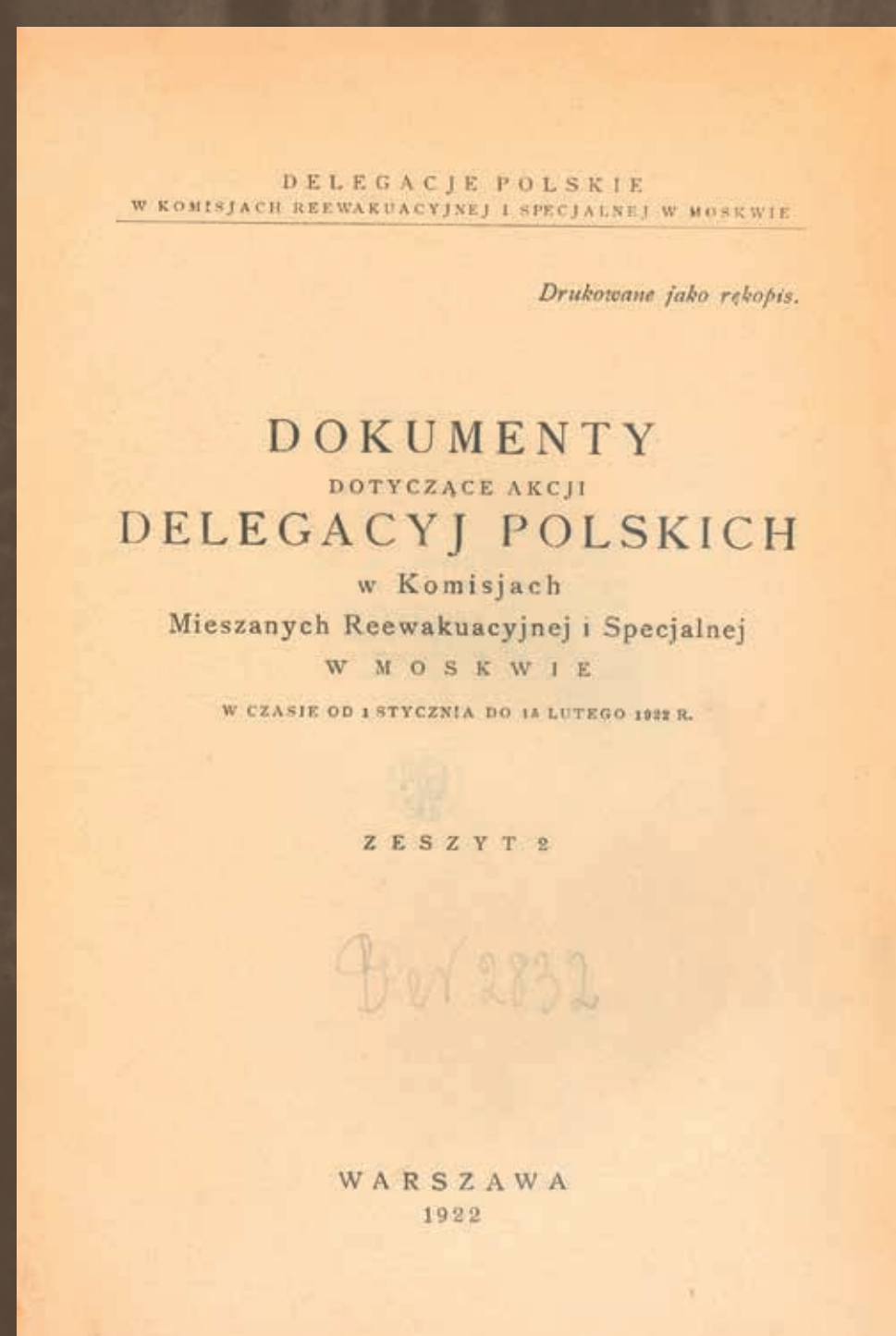
ИНСТЫТУТ
НАЦЫЯНАЛЬНАЙ
ПАМЯЦІ

ВЫКАНАННЕ АБАВЯЗАЦЕЛЬСТВАЎ

З самага пачатку ў палякаў былі велізарныя праблемы з забеспячэннем выканання абавязацельстваў Рыгі з боку Саветаў, напрыклад, ў частцы рэстытуцыі культурных каштоўнасцяў або кампенсацыі, якая, дарэчы, ніколі не выплачвалася Польшчы ў поўным аб'ёме. Такая сітуацыя склалася ў выніку таго, што Савецкі Саюз скарыстаў адсутнасцю дамоўных палажэнняў, якія прадугледжваюць санкцыі за невыкананне іх палажэнняў, і ня прызначыў прымірыцеляў ў сувязі з магчымымі разыходжаньнямі.

▲ **Удзельнікі польскай дэлегацыі Змешаных камісій па Рэвакуацыі і Асаблівым справам з скрыняй з замянамі.** Трэці злева старшыня - Эдуард Кунца. Прыблізна 1925 г. Старшынямі польскіх дэлегацый з 1921 па 1923 год былі Антоній Альшэўскі і Эдвард Кунца у 1923-1935 гадах. Працэс рэстытуцыі польскіх культурных каштоўнасцяў працягваўся 15 гадоў і да гэтага часу не завяршыўся перадачай Польшчы ўсіх культурных каштоўнасцяў, кніг і дакументаў (Крыніца: POLONA)

◀ **Адзін з сшыткаў польскай дэлегацыі ў Змешанай камісіі па рээвакуацыі і спецкамітэтам ў Маскве.** Гэтыя камісіі былі створаны на падставе падпісанага 7 кастрычніка 1921 году польскай і савецкай старонамі пратакола аб умовах выканання Рыжскага мірнага дагавора. Камітэты займаліся пытаннямі рэстытуцыі Польшчы матэрыяльных і культурных каштоўнасцяў. (Крыніца: POLONA)

▲ **Петр Войкаў (1888 - 1927)**

Савецкі старшыня Змешаных камісій па Рэвакуацыі і Асаблівым справам. Аўтар дакладу паказвае на наступнае невыкананне дамоўных палажэнняў па кампенсацыі маёмаснай шкоды і вяртання польскай культурнай уласнасці.

(Крыніца: NAC)

▲ **Бібліятэка Крэмянецкай сярэдняй школы**

Каштоўных калекцыі бібліятэкі не вярнулі Польшчы. Парадаксальна, але гэта выратавала іх ад знішчэння падчас Другой сусветнай вайны.

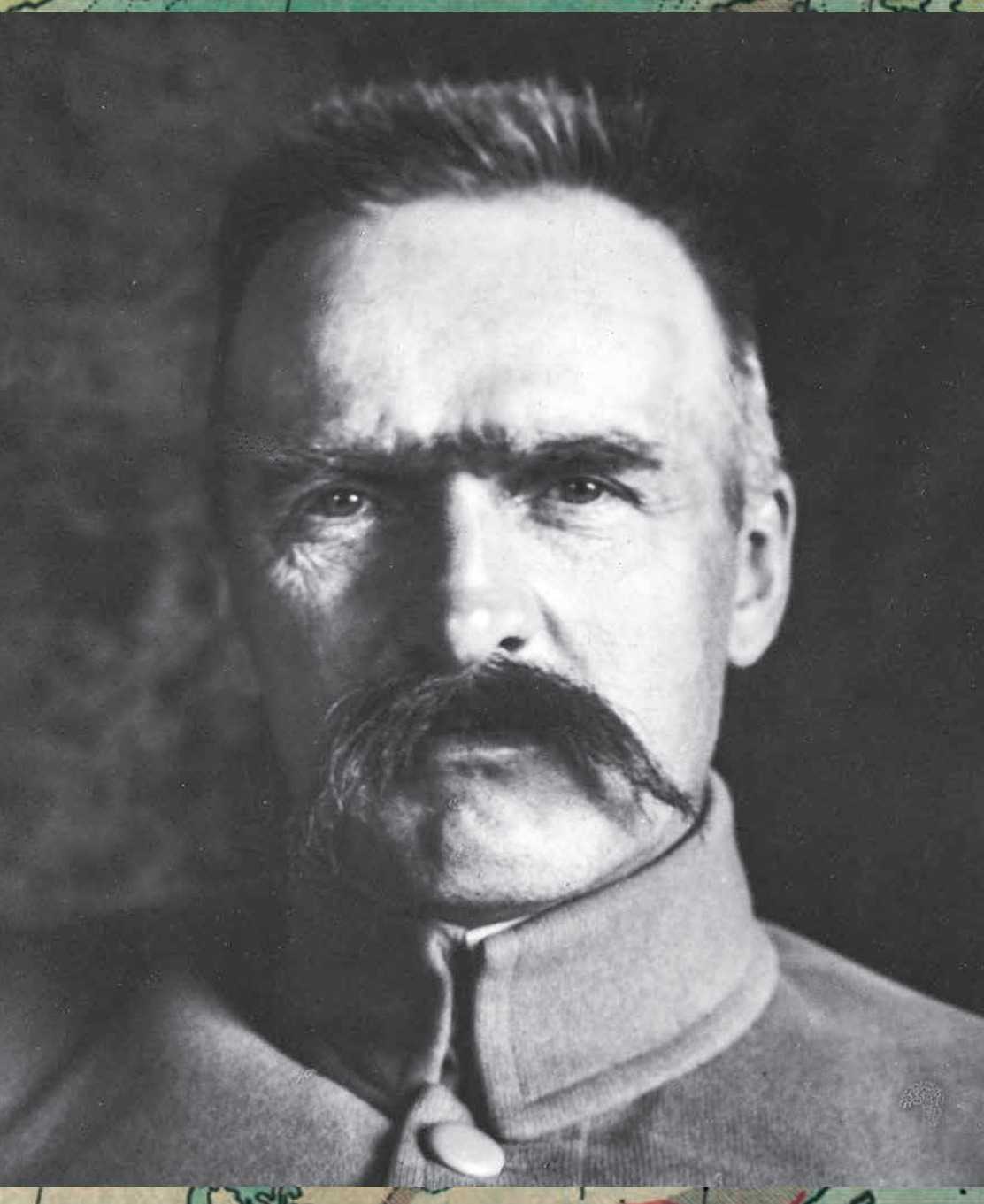
(Крыніца: POLONA)

ИНСТИТУТ
НАЦЫЯНАЛЬнай
ПАМЯЦІ

ВАЖНАСЦЬ ДАГАВОРА

Рыжскі мірны дагавор быў важны не толькі для Польшчы і Савецкай Расіі, але і для ўсёй Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, паколькі ён стабілізаваў сітуацыю ў гэтай частцы свету. Дагавор таксама паклаў канец першапачатковага поўнаму камуністычнаму рэвалюцыі Уладзіміра Леніна, распаўсюдзіўшы яго на Заходнюю Еўропу, што вымусіла Саветы будаваць камунізм у адной краіне. На жаль, савецкі імперыялізм быў абмежаваны менш чым 20 гадамі. Пасля альянсу Гітлера з Савецкім Саюзам у жніўні 1939 года свет, створаны пасля Вялікай вайны, быў пахаваны.

◀ **Юзеф Пілсудскі (1867 - 1935)**
Рыжскі дагавор сарваў планы федэрацыі Юзефа Пілсудскага. Канчатковае прыняцце Пілсудскага ўсходняй мяжы Польшчы ў адпаведнасці з Дагаворам, быў, верагодна, вынікам усведамлення велізарных перашкод на шляху рэалізацыі ўласнай канцэпцыі (відавочнае нежаданне або абьякवासць жыхароў Украіны, Беларусі і Літвы). (Крыніца: POLONA)

Шымон Петлюра (1879 - 1926) ▶
Старшыня Дырэкторыі Украінскай Народнай Рэспублікі. Саюзнік Юзефа Пілсудскага. Рыжскі дагавор пахаваў дзяржаўніцкія памкненні ўкраінцаў. (Крыніца: NAC)

ИНСТИТУТ
НАЦЫЯНАЛЬнай
ПАМЯЦІ

Палітычная карта Еўропы, створаная ў рамках сістэмы Версальска-Рыскай
Рыжскі дагавор быў адным з апошніх элементаў у працэсе фарміравання
межаў новай палітычнай сістэмы ў Еўропе. (Крыніца: POLONA)

РЫЖСКІ МІРНЫ ДАГАВОР У ЛІЧБАХ

80 колькасць членаў
польскай дэлегацыі
ў Рызе

40 колькасць членаў
савецкай дэлегацыі
у Рызе

Прыкладна

1,5

мільёна чалавек польскай
нацыянальнасці засталіся на
тэрыторыях, інкарпараваных
дагаворам у Савецкую Расію

30

мільёнаў рублёў Польшча
павінна была атрымаць золатам
у якасці кампенсацыі за ўдзел
польскіх зямель у эканамічным
жыццю Расійскай імперыі

1412

столькі кіламетраў склала
мяжа паміж Польшчай
і Савецкай Расіяй,
усталяваная Рыжскім
мірным дагаворам

15

гадоў праводзілі сваю
працу Змешаныя камісіі:
па Рэвакуацыі
і Асаблівым справам

18

гадоў дзейнічалі
палажэння Рыжскага
мірнага дагавора

Пленарнае пасяджэнне Мірнай канферэнцыі
ў Рызе падчас працы над заключэннем міру.
Справа - польская дэлегацыя, злева - савецкая.

(Крыніца: <https://krbc.umk.pl/> з калекцыі

Музея польскай дыпламатыі і бежанцаў, UKW).

